अन्नपूर्ण पोष्ट २०७२ असार १५ मंगलवार

हाम्रो नियति हो त गरिबी

डा. डमरुबल्लभ पौडेल | २०७२ असार १५ मंगलवार 13192 पटक पढिएको 44 2

भर्खरै नेपालको पुनर्निर्माणका लागि आयोजना गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन सकिएको छ। पुनर्निर्माणका लागि विकास साझेदारहरूबाट अपेक्षा गरेभन्दा दोब्बर सहयोग (करिब साढे चार खर्ब रुपैयाँ) को प्रतिबद्धता प्राप्त भएकाले यो उत्साहजनक पनि छ। तर प्राप्त सहयोग र मित्रराष्ट्रहरूको सदासयतालाई कसरी उपयोग गर्ने? कुन योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने? सहरी र ग्रामीण विकासका योजना कसरी बनाउने? भूकम्प प्रतिरोधक, आधुनिक र अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूपको निर्माण कसरी गर्ने? अनि समग्रमा नेपालको दिगो विकासको खाका कसरी कोर्ने भन्ने कुरा भने चुनौतीपूर्ण देखिएका छन्। यस सन्दर्भमा हामी किन गरिब भयौं? समृद्ध र सभ्य नेपाल बनाउन पुनर्निर्माण तथा नवनिर्माणलाई कसरी उपयोग गर्ने?

अन्तर्राष्ट्रिय गरिबीको रेखालाई आधार मान्दा नेपालको करिब ६५ प्रतिशत तथा राष्ट्रिय रेखालाई आधार मान्दा करिब २३ प्रतिशत जनसंख्या निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि छ। वैशाख १२ को भूकम्पले करिब तीन प्रतिशत थप जनसंख्या अर्थात् करिब सात लाख नेपालीलाई गरिबीको रेखामुनि धकेलेको अनुमान छ। यसबाट नेपालको एकचौथाइ जनसंख्या न्यूनतम तहको जीवनयापन गर्न पनि नसकिरहेको अवस्थामा रहेको छ। अझ बहुआयामिक गरिबीको हिसाब गर्ने हो भने तीनचौथाइ नेपाली गरिब छौं। सापेक्ष गरिबी हेर्ने हो भने हामी सबै नेपाली गरिब छौं। केही व्यक्ति मात्र धनी भएर देश कहिल्यै धनी बन्न सक्दैन।

देशको समग्र अर्थतन्त्र सवल भए, रोजगार सिर्जना भई श्रमको अवसर लागत पाउने परिस्थिति बनाउन सकिए, कोही गरिब हुनु पर्दैन। निरपेक्ष र बहुआयामिक गरिबीका देखिने परिदृश्यका अलावा नदेखिने तर भयानक प्रकारको मानसिक दरिद्रताका कारण नेपाली समाजका सबै क्षेत्रमा गरिबीले गाँजेको छ।

तथाकथित अति जान्नेसुन्ने, शिक्षित तथा अर्धशिक्षित वर्गमा म नै यो देशको मसिहा हुँ भन्ने घमण्ड छ। यसमा राजनीतिज्ञ, कर्मचारी, व्यापारी, व्यवसायी, बुद्धिजीवी, प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी आदि सबै पर्दछौं। आफूलाई आफैंले ठूलो ठान्ने र आफूले बोलेको कुरामा कुनै तुक नभए पनि ताली खोज्ने र आफूबाहेक संसार चल्नै सक्दैन भन्ने आत्मकेन्द्रित

भावना हामी सबैमा व्याप्त छ। यस्ता खालका निम्न कोटीका प्रवृत्ति बोकेको संकीर्ण मानसिकतामा दरिद्रताले जरो गाडेकाले गरिबी नै हाम्रो नियति हो कि झैं लाग्नु अस्वाभाविक होइन। हामीकहाँ मानसिक दरिद्रका उदाहरण प्रशस्त छन्।

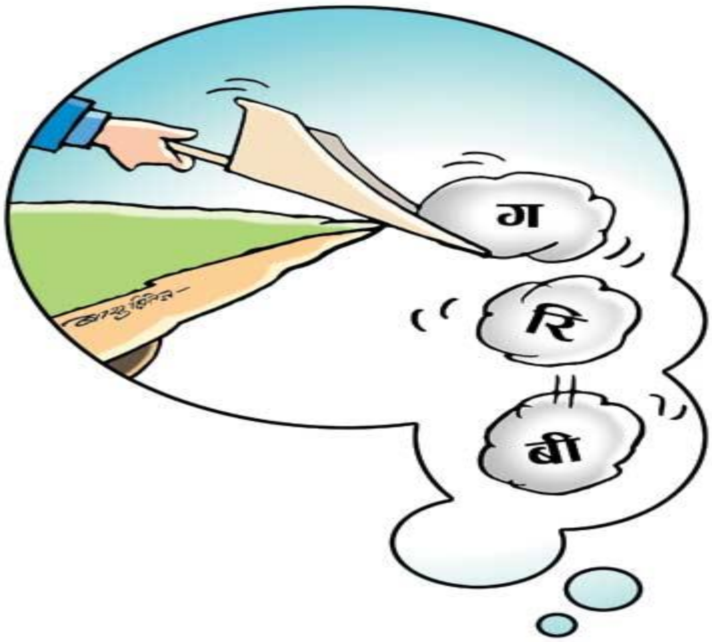

आफूमात्र नेतृत्व गर्न सक्षम छु भनी सत्ता ओगटिरहने, राजनीतिबाट अवकाश कहिल्यै लिन नखोज्ने, युवालाई अवसरै नदिने, राम्रो काम गरे पनि आफ्नो पार्टीबाहेकलाई प्रशंसा गर्न नसक्ने, सत्तामा पुग्दा कमाउनैपर्ने र अझ जनता आहतमा परेका बेलामा पनि आफ्नो भविष्य सुरक्षित राख्न भूतपूर्वलाई आजीवन सुविधा बढाउन खोज्ने दरिद्र प्रवृत्ति राजनीतिज्ञमा छ। यसैगरी कर्मचारीतन्त्रमा प्रणाली बनाउन नसक्ने तर आफ्नो क्षेत्रभन्दा बाहिरका विषयमा दक्षता देखाउने कर्मचारीतन्त्रको नेतृत्व र जनतालाई परिवर्तनको आभास कहिल्यै दिलाउन नसक्ने, सुधारलाई पचाउन नसक्ने, जनताका समस्यालाई प्राथमिकतामा नराख्ने र राजनीतिकै पछाडि कुदिरहने पुरानै ढाँचाको दरिद्र मानसिकताले हामी कर्मचारीलाई जकडेको छ। सुधारमा हामीलाई चासो र तत्परता छैन।

सधैं फाइदा मात्र हेर्ने र कमाउन इमान, धर्म र नैतिकता सबै बिर्सेर, ग्राहकलाई उल्लु बनाएर मात्र व्यापार फस्टाउँछ भन्ने दरिद्र मानसिकता नेपाली व्यापारी वर्गमा छ। अनि भेडाबाख्रा झैं मान्छे कोचेर पनि नपुगेर ग्राहकलाई नै अपशब्द प्रयोग गरी नाजायज भाडा असुल्ने दरिद्र मानसिकता हामी यातायात व्यवसायी र यातायात मजदुरको दैनिकी नै बनिसकेको छ।

प्रकोप र आहतका बेला पनि स्कुल भवनको मर्मत खर्चसमेत अभिभावकलाई बोकाउने, अनावश्यक शुल्क असुलेर, श्रमजीवी शिक्षकलाई ठगेर चाँडै धनी बन्ने दरिद्र मानसिकता बोकेको निजी क्षेत्रका हामी सफल शिक्षा व्यवसायी कहलिएका छौं। यसैगरी बिरामीको बाध्यता र संवेदनशीलतालाई दुरुपयोग गरी अनावश्यक परीक्षण गराएर स्वास्थ्यजस्तो संवेदनशील क्षेत्रलाई कमाउने सबैभन्दा ठूलो माध्यम बनाउने स्वास्थ्य व्यवसायी पनि हामी नै हौं।

उच्च शिक्षा आर्जन गरे पनि समाजका लागि केही गर्न नसक्ने तर आफूलाई स्वनामधन्य सर्वज्ञाता ठानी सधै प्रशंसाको भोको हुने दरिद्र मानसिकता पनि हामी बुद्धिजीवीमा छ। क्याम्पसमा पढाउनुको सट्टा राजनीतिमा लाग्ने र सधैं अवसरको खोजीमा भौंतारिने मानसिकता बोकेका हामी प्राध्यापक तथा आफ्ना छोराछोरी आफूले पढाउने विद्यालयमा नपढाउने, खेतालो राखेर राजनीतिमा लाग्ने दरिद्र मानसिकता पनि हामी सरकारी स्कुलका शिक्षकको दैनन्दिनी नै हो।

यसैगरी आफैं पढ्ने क्याम्पस र विश्वविद्यालयमा आगो लगाउन पछि नपर्ने, तातो रगत जहाँ पनि पोख्न तयार, राजनीतिज्ञका गोटी बनी जीवनको उर्वर समयमा बाटो बिराउने र फुर्सदमा पछुताउने दरिद्र मानसिकता बोकेका विद्यार्थी वर्ग पनि हामी नै हौं।

गरिबी हाम्रो नियति अवश्य होइन, यो त सदीयौंदेखिका गलत नीतिको समग्र परिणति मात्र हो। योजनाबद्ध नवनिर्माणबाट देशको मुहार फेर्न र गरिबीलाई सदाका लागि बिदाइ गर्न सबै नेपालीले एकजुट भई राष्ट्रिय संकल्प गर्ने बेला आएको छ।

आफूलाई स्मार्ट र विशेषज्ञ ठानी, जनतालाई सेवा दिने नाममा विदेशी मुद्राका बिटा आफ्नै घर, गाडी र सुविधामा खर्च गरी केके न गरेको भनी नक्कली प्रतिवेदन बनाएर ठूलो योगदान गरेको ठान्ने तर रकमको लेखा पनि नराख्ने गैरसरकारी संस्थाका हर्ताकर्ता पनि हामी नै हौं। यसैगरी हामी बिचौलिया र दलाल वर्ग त सधैंभरि झूटको खेती गरी मुर्गा फसाएर कमाउने दरिद्र मानसिकतामा नै रुमलिइरहेका हुन्छौं र इमान भन्ने चिज हाम्रो शब्दकोशमा हुँदै हुँदैन। अनि सडकमा हिँड्ने हामी बेरोजगार तथा सर्वसाधारण आम नागरिकले पनि कताबाट भुँडी भर्ने भनी तिकडम गरी खुराफाती योजना बनाउनु पनि अस्वाभाविक होइन।

माथि भनिएझैं दरिद्र मानसिकता पालेर बसेकाले हामी गरिब बनेका हौं। मानसिकतामा परिवर्तन नभएसम्म तथ्यांकले जे देखाए पनि वास्तविक गरिबीमा कमी आउने छैन। यसको अलावा अरू धेरै कुरामा हामी धनी पनि छौं। प्राचीन सभ्यता, संस्कृति र मूल्यमान्यता हाम्रा धरोहर हुन्। यिनको संरक्षण आवश्यक छ। साथै, देशको लागि त्याग र बलिदान गर्ने नेता, इमानदार र स्वाभिमानी कर्मचारी, धर्म र इमान भएका व्यापारी, व्यवसायी, असल प्राध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी तथा समाजसेवीको पनि हामीमा कमी छैन। तर राज्यले सही पहिचान गर्न नसक्ने अनि समाजले असल र खराबलाई पर्गेलेर खराबलाई बहिस्कार र असलको सम्मान गर्ने परिपाटी बनाउन नसकिए हाम्रो दरिद्र मानसिकतामा परिवर्तन ल्याउन कदापि सकिने छैन।

हामी प्राकृतिक स्रोतमा पनि धनी छौं, तर स्रोतको विनाशका कारण जोखिममा भएकाले दिगो उपयोग आवश्यक छ। यसैगरी श्रम शक्तिको प्रयोगबाट असम्भवलाई सम्भव बनाउन गतिलो दीर्घयोजना र प्रतिबद्धता चाहिएको छ। अनि युवा उभार जनसंख्यालाई नवनिर्माण र विकासका लागि उपयोग गरी स्रोत र साधनको सदुपयोग गर्न सके गरिबी हाम्रो नियति बन्नै सक्दैन। राजनीतिलाई नैतिकता, अनुशासन र प्रतिबद्धता भएका व्यक्तिले हाँक्नुपर्छ भने आफू परीक्षणमा असफल हुनेहरूले पद ओगटेर बस्नु हुँदैन।

कर्मचारीतन्त्रमा प्रणाली बसाउने र राजनीतिमुक्त बनाएर जनताको सेवामा केन्द्रित गर्नैपर्छ। व्यापारी र व्यवसायीमा ग्राहकलाई भगवान् ठान्ने र सम्मानपूर्वक व्यवहार गर्ने न्यूनतम संस्कार बसाउनैपर्छ भने शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा त अझ आमूल परिवर्तनकै आवश्यकता छ। साथै, नवनिर्माणका लागि सार्वजनिक नीति र योजना बनाउँदा गहिरो अध्ययन-अनुसन्धानको निचोडमा टेकेर परीक्षणमा खरो उत्रिएका विषयलाई मात्र समावेश गर्नुपर्छ। हचुवाका भरमा बनाइने नीतिले ब्याक फायर गर्ने भएकाले कार्यान्वयनमा लैजानु हुँदैन। किनभने यसले राष्ट्रको दुर्लभ स्रोतको मात्र दुरुपयोग हुने खतरा निम्त्याउँछ।

तसर्थ, अब गरिने नवनिर्माणमा विदेशी सदासयताको सम्मान र उपयोग गर्दै स्वदेशी श्रम, सीप र प्रविधिको बलमा सकारात्मकतालाई सिनर्जी बनाई राष्ट्र निर्माणको यस अवसरलाई उपयोग गर्नुपर्छ। कसैले पनि सानो फाइदा र तुच्छ स्वार्थमा भुल्ने बेला यो हुँदै होइन। सबै नेपालीको योगदानबाट मात्रै देश बन्ने भएकाले आफ्नो क्षेत्रबाट कसले कति त्याग गर्न सकिन्छ भन्नेमा प्रतिस्पर्धा गर्ने बेला आएको छ। मानसिक दरिद्रपनलाई तिलान्जली दिएर देश बनेमात्र आफू बनिन्छ, आफ्नो बन्दछ र भावी पुस्ता बन्दछ भन्ने उदार भावना, इमानदार सोच र प्रतिबद्ध व्यवहारको हामीलाई सबैभन्दा बढी खाँचो छ। जससँग क्षमता छ, जसले देशका लागि केही गर्न सक्छ, उसलाई अगाडि बढाउनुपर्छ र अरूले सहयोग गर्नुपर्छ।

अन्त्यमा, गरिबी हाम्रो नियति अवश्य होइन, यो त सदीयौंदेखिका गलत नीतिको समग्र परिणति मात्र हो। योजनाबद्ध नवनिर्माणबाट देशको मुहार फेर्न र गरिबीलाई सदाका लागि बिदाइ गर्न सबै नेपालीले एकजुट भई राष्ट्रिय संकल्प गर्ने बेला आएको छ।

यसका लागि सम्बन्धित क्षेत्रका स्वदेशी विज्ञलाई अध्ययन-अनुसन्धान गराई कार्यान्वयनयोग्य योजना बनाउन आवश्यक छ। राम्रो योजनाको अभावमा हचुवाका भरमा मात्र रकम खर्च गरिँदा र यसमा पनि दलीय भागबन्डा गरिए नवनिर्माण असफल हुने मात्र होइन, वैदेशिक ऋणको भारले थिचिएर ऋणको दुस्चक्रमा फसिने र गरिबी अझ बढ्ने खतरा रहन्छ। यसतर्फ नीतिनिर्माताले ठण्डा दिमागले सोच्ने सबैभन्दा उपयुक्त समय पनि यही नै हो।

-पौडेल विकास अर्थशास्त्रका अनुसन्धानकर्ता हुन्।

- See more at: http://www.annapurnapost.com/News.aspx/story/14157#sthash.34Gq7H1u.dpuf